

ради громадського пункту охорони порядку, що затверджувалися рішенням виконавчого комітету відповідної ради народних депутатів.

Останнім часом МВС України, органи місцевого самоврядування та громадські організації поновлена практика залучення громадських формувань з охорони громадського порядку. Суттєвим кроком нормативно-правового врегулювання у сфері діяльності громадських формувань в охороні громадського порядку став прийнятий 22 червня 2000 року Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Підкреслюється актуальність в Указі Президента України «Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку» від 16 червня 1999 року № 650/99 та Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2006 р. № 73-р «Питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону».

Реальна дійсність сьогодні свідчить про бурхливі зміни у розширенні сил та засобів з охорони громадського порядку та широкого залучення громадських формувань в охороні громадського порядку органами внутрішніх справ, органами місцевого самоврядування, організаціями, що створюються на громадських засадах.

Важливим, на нашу думку, є використання напрацьованого історико-правового досвіду залучення добровільних форм громадської організації на території сучасної України.

**Ковальова Олена Володимирівна**  
інспектор відділення планування навчального  
процесу НМЦ Одеського державного  
університету внутрішніх справ

### **Щодо законодавчого регулювання протидії насильству в сім'ї**

Насильство в сім'ї є глобальною проблемою, тому актуальність протидії йому не викликає сумнівів. На державному рівні Україна визнала наявність даної проблеми в 2001 році з прийняттям Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [1], який вступив в дію в березні 2002 року. Цей Закон визначив правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. Крім того, згідно із Законом України № 759-IV від 15 травня 2003 року Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) було доповнено статтею 173<sup>2</sup>, яка передбачала відповідальність за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису. Тим самим була ліквідована велика прогалина у законодавстві, оскільки до цього часу не передбачалась відповідальність за порушення офіційного попередження про неприпустимість насильства в сім'ї або захисного припису.

Однак, ефективному застосуванню наведеного законодавства заважали ряд чинників, зокрема недосконалість його правових норм. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» та КУпАП потребували внесення певних змін та доповнень. Робота над законопроектом про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї призвела до прийняття 25 вересня 2008 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї», який набрав чинності 1 січня 2009 року. Серед позитивних моментів нещодавно прийнятого закону слід відмітити:

- доповнення ст.1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» переліком осіб, яких можна вважати членами сім'ї при кваліфікації насильства в сім'ї, зокрема членами сім'ї в даному випадку вважаються особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання. На наш погляд, доцільним було б до членів сім'ї при кваліфікації насильства в сім'ї віднести також партнерів, які за взаємною згодою мають тривалі (більше 1 року) інтимні чи інші значущі стосунки; колишнє подружжя та колишніх партнерів; фактичних вихователів і вихованців; домашніх робітників.

- вилучення із законодавства, що регулює відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, норми щодо відповідальності жертви за віктимну поведінку. Слід зазначити, що віктимологічна профілактика необхідна, але не можна називати віктимну поведінку жертви

однією з головних причин вчинення злочину чи правопорушення, а тим більше позбавляти права на захист жертв насильства в сім'ї з віктимною поведінкою. Натомість, на наш погляд, доцільно організувати у кризових центрах програми корекції віктимної поведінки жертв насильства в сім'ї, а також потенційних жертв і зобов'язувати в примусовому порядку особу з віктимною поведінкою відвідувати такі програми;

- передбачення розробки та впровадження корекційних програм – програм, спрямованих на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї. У разі вчинення особою насильства в сім'ї, після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, ця особа направляється до кризового центру для проходження корекційної програми. Проходження корекційної програми для такої особи є обов'язковим. У випадку непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї, вона притягується до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 173<sup>2</sup> КУпАП.

Що стосується ст. 173<sup>2</sup> КУпАП, на наш погляд, доцільно також в санкції ст. 173<sup>2</sup> КУпАП замінити штраф та виправні роботи на громадські роботи та зобов'язання пройти курс соціальної реабілітації як особи, що вчинила насильство в сім'ї, так і особи, щодо якої вчинене дане насильство, яка характеризується віктимною поведінкою. Слід зазначити, що накладення штрафу чи застосування такого виду адміністративного стягнення як виправні роботи пов'язано з відрахуванням коштів з особи, яка притягнута до адміністративної відповідальності за скоєння насильства в сім'ї або невиконання захисного припису, від чого страждає разом з правопорушником і його родина. Наступного разу, коли в сім'ї відбудеться насильство, жертва, скоріш за все, не стане заявляти до правоохоронних органів про скоєне правопорушення, адже в такому випадку вона постраждає знову.

Таким чином, не дивлячись на нещодавно прийняті зміни до законодавства по протидії насильству в сім'ї, багато недоліків та прогалин законодавства залишилися без уваги та врегулювання. Так, перш за все необхідно ліквідувати внутрішні протиріччя, зокрема, замінити в ст. 13 Закону, яка передбачає винесення захисного припису особі, яка вчинила насильство в сім'ї після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, словосполучення «працівником кримінальної служби» на «працівником кримінальної міліції», оскільки саме це, на наш погляд, буде відповідати змісту.

Крім того, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» визначає насильство в сім'ї як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1]. В цьому визначенні відбиті всі основні ознаки насильства. Однак, необхідно зазначити, що насильство в сім'ї може проявлятися не лише у формі дії, а й у формі бездіяльності, особливо це стосується економічного насильства (наприклад, незабезпечення потреб сім'ї за умови спроможності їх забезпечення). До того ж насильство в сім'ї може здійснюватися і у формі погроз застосування дій відповідного спрямування. Тому, на наш погляд, насильство в сім'ї – це будь-яке умисне діяння чи погроза застосування будь-якого діяння фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному, психічному здоров'ю чи економічним інтересам.

На нашу думку, необхідно торкнутися ще однієї проблеми. Це право на пред'явлення позову про розірвання шлюбу. Так, наприклад, в Сімейному Кодексу України в ст. 110 ч. 2 зазначається, що позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки злочину, щодо другого з подружжя або дитини [3]. Необхідно враховувати, що протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини один із подружжя може вчинити протиправну поведінку, яка міститиме ознаки адміністративного *правопорушення* і буде відноситись до категорії насильства в сім'ї. Однак, виходячи з положення ст. 110 Сімейного кодексу, в даному випадку позов про розірвання шлюбу не може бути поданий. Риторичним постає питання, чи краще виховувати дитину разом із кривдником, ніж самому?

Крім того, ст. 173<sup>2</sup> КУпАП відповідальність за вчинення сексуального насильства в сім'ї на сьогоднішній день не передбачена. На наш погляд, це є досить необґрунтованим, з огляду на те, що до діянь, які підпадають під поняття «сексуальне насильство», можуть відноситись такі, які не створюють склад злочину і не передбачені кримінальним кодексом, зокрема:

відношення до партнера як до сексуального об'єкта; тривале утримання від сексуальних контактів без поважних причин; прояв виключних ревнощів; примушення дивитись та/чи повторювати порнографічні дії. З огляду на те, що вище перелічені дії (невичерпний перелік) не утворюють склад злочину та, відповідно, відповідальність за них не передбачена Кримінальним кодексом України, на нашу думку, доцільним є встановлення адміністративної відповідальності за такого роду діяння.

На наш погляд, на сучасному етапі держава не в змозі фінансувати в необхідному обсязі спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, тому необхідно залучати до цієї справи благодійні організації та меценатів за допомогою прийняття закону «Про пільгове оподаткування благодійної діяльності».

Таким чином, аналіз чинного законодавства дозволив зробити висновок про те, що нормативно-правова база України щодо попередження насильства в сім'ї потребує серйозного та негайного вдосконалення, вимагає уваги з боку держави, правоохоронних органів та соціальних служб, відповідного реформування органів, які займаються даним питанням.

### Список використаних джерел:

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. № 2789-III // ВВР України. – 2002. – №10. – Ст.70.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї» від 25.09.2008 р. № 599-17 // ВВР України від 27.03.2009 – 2009 р. – № 13. – Ст. 153.
3. Сімейний кодекс України. Коментар основних положень / Упоряд. М.І. Хавронюк. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.

**Когунь Андрій Миколайович**

*начальник ізолятора тимчасового тримання  
Кам'янець-Подільського МВ УМВС України в  
Хмельницькій області, капітан міліції*

### Громадський контроль за діяльністю спецустанов органів внутрішніх справ України

З 2000 року у діяльності ОВС України чітко окреслюється орієнтація на європейські стандарти у сфері забезпечення правопорядку та більш широку імплементацію ратифікованих міжнародних угод з дотримання прав людини [1].

Так, у 2000 році було підготовлено програму розвитку діяльності ізоляторів тимчасового тримання, посилені спеціально-юридичні гарантії свободи та особистої недоторканості громадян у разі затримання, арешту та утримання під вартою. З метою недопущення тортур та інших форм насильства у спецустановах міліції відомчими нормативними актами МВС України було передбачено більш суворе обмеження можливостей застосування заходів фізичного впливу та спецзаходів до правопорушників. Прикладом цього є Наказ МВС України від 02.12.2008 р. № 638 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України», який заєрестрований в Міністерстві юстиції України 12 лютого 2009 р. за № 137/16153. Дані «Правила внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України» розроблено згідно із Законами України «Про попереднє ув'язнення», «Про міліцію», Кримінально-процесуальним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Прийняття цього документу стало наслідком тих кроків, які робить МВС у сфері дотримання прав людини як один з пріоритетів відомчої політики, набуває нового наповнення. На відміну від радянських часів та перших років незалежності, акцент було зроблено на встановлення режиму відкритого співробітництва з громадськими (правозахисними) організаціями, адекватного реагування на їх запити і пропозиції, вільного доступу до нетаємної інформації, активного залучення до заходів, що здійснюються ОВС у сфері охорони прав і законних інтересів громадян.

Два роки тому Україна ратифікувала Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань, який сам набрав чинності 22 червня 2006 р. Президент підписав ратифікаційний закон, і всі очікували на імплементацію положень протоколу; тим більше, що